

OP IT MÊD

[1386]

Alison Eisel Hendricks, *Inconsistent input and amount of exposure: child language acquisition of Fering, a dialect of North Frisian*. Diss. The Pennsylvania State University (2014). Fia ynternet: https://etda.libraries.psu.edu/files/final_submissions/10249

Dizze dissertaasje hat it bemasterjen fan twa morfologyske skaaimerken yn it Fering, it Noard-Fryske dialekt fan Föhr, ta ûnderwerp. It giet dêrby om grammatikaal slachte en om meartalsfoarming. Slachte is by de âldere generaasje al frijwat ûnwis-sichheid oer, dat der ek mei te krijen hat dat it systeem yn it Fering essin-sjeel ôfwykt fan dat yn it Dútsk. It patroan fan meartalsfoarming is ek net gelyk, mar op dat mêd binne de yntuysjes folle konsistinter. It docht bliken dat bern soks oernimme. De bern dy't fan hûs út flink wat Fering meikrije, slagget it ek noch wol om it slachte ridlik yn 'e macht te krijen, mar dyjingen mei mar in bytsje taal-ynput slane der raar yn om.

Hendricks giet yn dit proefskrift ek noch nei yn hoe fier oft de resultaten te bepassen binne yn 'e beide wichtichste modellen fan taalwinning, dy fan 'e generative grammatika en dy fan mear usage-based ideeën. Mei gjin fan beiden blike se yn konsistint te wêzen. Se seit ek noch wat oer de mooglike tapassings

foar de wize fan ûnderrjocht yn minderheidstalen.

(siebren dyk)

[1387]

Kurt Braunmüller, 'On the origins of complexity: evidence from Germanic'. Yn: Raffaella Baechler & Guido Seiler (bes.), *Complexity, isolation, and variation*. Berlin/ Boston (2016), De Gruyter, 47-69.

Braunmüller syn artikel behannelet de fraach wêrom't guon talen (yn guon dingen) kompleksere binne as oaren, benammen oan 'e hân fan evindings út it Germaansk. As wichtige oarsaken foar kompleksiteit neamt er taalkontakt, taalkultivearring en taal-konservatisme, en grammatikale oerspesifikaasje. Foar de lêste twa ferskynsels jout er sa sydlings ek in pear foarbylden út it Noard-Frysk. Hy wol der op út dat lytse, isolearre talen (dy't komselden fan sprekkers fan oare talen leard wurde) in oanstried hawwe om kompleksiteit te hoedzjen en te noedzjen. Hy wiist dêrby bygelyks op ûnregelmjittige en tige ûntrochsichtige meartallen yn it Noard-frysk lykas Mooring *schöif* (*schouf*) 'skoech' - *schuur* 'skuon' (net *sköif* (*skouf*) sa't Braunmüller skriuwt). As foarbyld fan grammatikale oerspesifikaasje jout er ûnder oaren de dûbelde (semantysk differinsjearre) be-

US WURK LXVI (2017)

skate lidwurden yn it Fering-Öömrang (bgl. *de/a prääster* ‘de domeny’). It A-lidwurd is dêrby neffens him “obviously borrowed from South Jutish”. Yn ‘e wiidweidige literatuer oer it ûnderwerp (dy’t by Braunmüller net oanhelle wurdt) wurdt dêr lykwols ûngelyk oer tocht: Selmer (1926) giet yn syn monografy (*Über den Gebrauch des bestimmten Artikels im Nordfriesischen*) yndie fan ûntliening út, mar Löfstedt bestriidt dat yn syn boek út 1964 (*Zum bestimmten Artikel in den inselnordfriesischen Mundarten von Föhr und Amrum*) en nimt oan dat it A-lidwurd yntern as enklityske foarm fan it D-lidwurd ûntstien is.

(jarich hoekstra)

[1388]

Oudfriesse Oorkonden, Vijfde deel, bewerkt door Oebele Vries. Gorredijk/Leeuwarden (2016), Bornmeer / Fryske Akademy [=Estrikken / Ålstråke 100].

Net mear it moai grutte formaat, net mear it hurde kaft, net mear de blauwe kleur en de klassike opdruk, net mear yn de rige ‘Oudfries(ch)e Taalen Rechtsbronnen’, net mear útjûn troch Martinus Nijhoff. In lytse fjirtich jier nei it ferskinen fan it fjirde diel fan de ‘Oudfriesse Oorkonden’ is der dus nochal wat feroare. Wat neffens dat fjirde diel gelyk bleaun is, dat binne de wize fan útjaan en de besoarger, Oebele Vries.

Nei in ynliding en ferantwurdiging, in ferklearring fan de brûkte tekens en ôfkoartingen en in list fan de yn ferkoarte foarm oanhelle boeken

en artikels, komme de tekstútjeften sels. It giet dêrby om a) oarkonden (mei-inoar 28), b) oarkondefragminten (mei-inoar 60) en c) saneamde ‘oarkonden yn it lyts’, d.w.s. ferkoarte ferzjes fan oarkonden, lykas boelbeskriuwingen (meast koarte teksten, mei-inoar 46).

Dizze útjeften stiet yn de tradysje fan filologyske akriby. Om spektakulêre saken giet it hjir net, mar al om seldsum nuttich en ûnmisber wurk, dat de grûnslach útmakket fan ús kennis fan it (jongere) Aldfrysk en it gebrûk dat dêrfan makke waard.

Alle kearen tinkt men dan wer, dat alle Aldfrysk no dan wol in kear fûn is. Mar it soe jin ek wer gjin nij dwaan, wannear’t der oer lit ús sizze fjirtich jier dochs noch wer it nedige út de argiven opdjippe is, sadat der in sechsde diel ‘Oudfriesse Oorkonden’ komme kin. Dat sil dan lykwols wol net mear op papier yn it ljocht jûn wurde, mar allinnich yn digitale foarm.

(willem visser)

[1389]

Herrlich Jannsen, Krischen Krul. Herausgegeben von Grete Köbernik. Mit einer Textanalyse von Wendy Vanselow, Franziska Böhmer, Mareike Böhmer und Jarich Hoekstra. Kiel (2016), Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken / Ålstråke 103].

It reint yn Noardfryslân tekstútjeften, en benammen yn Kiel. En dat is in goed ding, want safolle primêre teksten binne der net yn it Noard-Frysk,

US WURK LXVI (2017)

en dy't der binne, sitte faak ferskûle yn hanskriften, of, lykas dizze, yn min tagonklike fûljetons. It moaie fan 'e Kieler wize fan útjaan is boppedat dat de tagonklikens in einhinne makliker makke wurdt troch de parallel-oersetting yn it Heechdútsk op 'e rjochterside.

De novelle dy't hjir yn it ljocht jûn wurdt, is oarspronklik skreaun yn it Mooringer dialekt troch Herrlich Janssen – sjoch oer de útjefte fan har autobiografyske sketsen ek *Us Wurk* 64 (2015), side 66. De hjir útjûne tekst is basearre op in fûljeton yn it Súdtondern Tageblatt yn it begjin fan 'e sechstiger jierren. Untdekker Ingo Laabs stelt it ferhaal op hast likense hichte mei Theodor Storm syn ferneamde *Schimmelreiter*. Dat dit yndied mear is as in simpel ferfolchferhaaltsje, makket de analyze oan 'e ein fan 'e útjefte dúdlik. De ynbannige haadfiguer is net bysteat ta normaal minsklik kontakt, en de rin fan syn libben wurdt mei beskaat troch de waarsomstannichheden en it gea dêr't er yn tahâldt. De novelle stiet dus yn in naturalistyske tradysje, al sizze de skriuwers fan 'e analyze dêr wol fuortendaliks by dat der noch gâns mear ûndersyk nedich is foar't dizze novelle syn rjochtlik plak yn 'e literêre tradysje tawiisd wurde kin.

(siebren dyk)

[1390]

Evelyn Bosma, Elma Blom, Eric Hoekstra & Arjen Versloot, 'A longitudinal study on the gradual cognate facilitation affect in bilingual children's Frisian receptive vocabulary', *International Journal of Bi-*

lingual Education and Bilingualism. Published online 11-11-2016. Sjoch <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13670050.2016.1254152> (open access)

Jo kinne wurden dy't jo yn in oare taal net oanleard ha, faak dochs wol snappe as se yn foarm en betsjutting gelyk binne oan inselde wurd yn jins eigen taal. Dy konklúzje, dy't foar mannichien in iepen doar wêze sil, is al earder lutsen by ûndersyk by folwoeksen lju, en hy wurdt hjir no befestige by bern. It giet yn dit gefal dan om bern út Hollânsktalige húshâldings yn Fryslân. It effekt is sterker by bern dy't net folle fan it Frysk witte, want dy oaren witte genôch fan it Frysk. It nimt ek ôf neigeraden dat de kognaten yn foarm minder opinoar lykje. Mei it âlder wurden wurde de bern wol tûker yn it opspoaren fan 'e kognaten, dat smiten wurdt op "the result of developing meta-linguistic skills".

(siebren dyk)

[1391]

David Basilico, 'Noun Incorporation in Frisian', *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics* 22.1 (2016), 20-30. [sjoch <http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1889&context=pwpl>]

In artikel mei in ûngelokkige titel, want dy is deselde as dy fan Siebren Dyk syn proefskrift fan 1997. De auteur, ferbûn oan 'e University of Alabama yn Birmingham, basearret him foar syn data ek op dat boek,

US WURK LXVI (2017)

mar jout al in oare analyze. Hy sjocht oerienkomsten mei Ingelske syntetyske composita as *truckdriver* en *truckdriving*. Parallel oan de suffiksen yn sokke formaasjes nimt er foar Fryske nomenynkorporaasje in leech haad oan. De skaaimerken fan dit net oan it oerflak kommende elemint soene dan de distribúsjonele en semantyske eigenskippen fan ‘e Fryske ferskynsels ferklearje moatte. Dyk besocht om soks op ûnôfhinklike grûnen te ferantwurdzjen, mar mei dyn syn analyze wurdt hjir net yn diskusje gien. De auteur giet ek net yn op Dyk syn lêste haadstik, dat in idee jout wêrom oft krekt yn it Frysk de NV-kombinaasjes it ta tiidwurd skopt hawwe. In konsekwinsje fan dy analyze soe dan wêze kinne dat dy syntetyske komposita ôflaat binne fan mooglike tiidwurden, en dêrmei soe de parallelly yn eigenskippen ek ferklearre wurde kinne.

(siebren dyk)

[1392]

Lysbeth Jongbloed-Faber, Hans Van de Velde, Cor van der Meer & Edwin Klinkenberg, ‘Language use of Frisian bilingual teenagers on social media’, Treballs de Sociolingüística Catalana 26 (2016), 27-54.

Dit artikel is it ferslach fan in ûndersyk nei it brûken fan it Frysk troch tsieners yn Fryslân. It docht bliken dat dat bot gearhinget mei thústaal, taalattitude, gruttens fan it wenplak, en benammen ek de Fryskens fan de mateploech. It Frysk wurdt eins nea brûkt troch bern mei ien of twa Holânsktalige âldelju. Fan de sosiale

media is it Frysk noch it meast frekwint yn WhatsApp; yn Facebook en Twitter is it hielendal eameltsjes. En as it Frysk al skreaun wurdt, dan almeast yn in selsoanrette fonetyske stavering. Neffens de auteurs wurdt it Frysk oan alle kanten bedrige, tagelyk troch “loss of function”, “loss of prestige”, mar dus ek “loss of competence”.

(siebren dyk)

[1393]

Julius Johannsen, Di broowe dring/ Der brave Junge. Herausgegeben von Ingo Laabs. Kiel (2017), Friesische Philologie/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken / Ålstråke 104].

Hjir in útjefte fan in Noard-Frysk fûljeton yn it dialekt fan ‘e Wiedingharde, om krekt te wêzen yn dat fan it doarp Emmelsbüll. De auteur, sa docht útjouwer Ingo Laabs yn syn foaropwurd te witten, libbe fan 1853-1935 en hat it pas op lettere leeftiid skreaun, doe’t er troch in krupsje even in healjier lang út it wurk wie. Hy waard ynspirearre troch it tastjoeren fan de krante *Nordfriesische Rundschau*, dêr’t ek stikken fan ‘e bekende Wiedingharder auteur Peter Jensen yn ôfprinte stiene. By dizze iene publikaasje fan Johannsen is it bleaun, útsein dan twa Frysktalige brieven oan Jensen, dy’t hjir ek ôfprinte binne.

It ferhaal sels spilet him ek foar in part yn Amearika ôf, en dan benammen yn ‘e Amerikaanske boargerkriich, dêr’t de haadpersoan yn fer-

US WURK LXVI (2017)

syld rekket. Yn syn neiwurd freget Laabs him ûnder oare ôf oft mei “Di broowe dring” it sjenre fan ‘e skelmeroman yn ‘e Noardfryske literatuer yntrodusearre is. De hjir en dêr wat bizige presintaasje fan ‘e hanneling is dêr oanlieding ta. Laabs komt lykwols ta de konklúzje dat it wurk likegoed ek ta it sjenre fan ‘e Bildungsroman rekkene wurde kin.

(siebren dyk)

[1394]

Alastair Walker, ‘*Sprachliche Sozialisierungsprozesse in Nordfriesland*’. Yn: Ingrid Schröder & Carolin Jürgens (bes.), *Sprachliche Variation in autobiographischen Interviews. Theoretische und methodische Zugänge. Frankfurt am Main (2017), Peter Lang, 105-123.*

Walker besiket yn dit artikel om mei help fan (seis) sprekkersbibliografyen in andert te jaan op ‘e fraach hoe’t yn trije ginneraasjes (pake-en-beppen, heit-en-memmen, bern) it talige sosjalisearingsproses syn beslach krige hat, om sa mear klearrichheid te krijen oer it funksjonearjen fan ‘e meartalichheid yn Noard-Fryslân by de tiid lâns. Hy ûnderskaat dêrby fjouwer fazen yn ‘e sosjalisearring (foar de skoalle, skoalle, oplieding, berop) mei har eigen sosjale netwurken. It artikel is in piloatstúdzje foar in grutter projekt, dat de risseltaten binne foarriedich en ek noch net sa ferrassend: de talige sosjalisearring, skoalle en oplieding, en de struktueren fan ‘e netwurken binne feroare, sprekkers leare thús en op ‘e strjitte hyltyd mear allinnich Dútsk

en komme earst troch de skoalle mei Frysk, Leechdútsk en Deensk yn oanrekking. It artikel ropt de fraach op ynhoefier’t tafallige, anekdoatyske sprekkersbibliografyen jin mear leare kinne oer de meartalichheid yn Noard-Fryslân as in systematyske, repräsentative enkête.

(jarich hoekstra)

[1395]

Evelyn Bosma, Elma Blom & Arjen Versloot, ‘*Language balance and cognitive advantages in Frisian-Dutch bilingual children*’. Yn: Fraser Lauchlan & Maria del Carmen Parafita Couto (útjs.), *Bilingualism and Minority Languages in Europe. Cambridge Scholars Publishing (2017), 141-158.*

Der is de lêste tiid frijwat omtinken foar de kognitive foardielen fan twataligens. Yn dit ûndersyk wurdt in ferliking makke tusken Fryske skoalbern dy’t folslein twalich binne (dy’t yn in Frysktalige húshâlding opgroeid binne) en fan hûs út Hollânsktalige bern, dy’t mar in bytsje Frysk opdien ha. Der wurde fjouwer testen op harren loslitten. Twa jouwe gjin ferskil, mar op twa oare binne de twatalige berntsjes yn it foardiel, ek al is dat ferskil net ferbjusterjende grut. De konklúzje fan de auteurs is dan ek dat it grutste foardiel fan twaligens is dat jo twa talen behearskje.

(siebren dyk)

[1396]

Nienke Houtzager, Wander Lowie, Simone Sprenger & Kees de Bot, ‘A

US WURK LXVI (2017)

bilingual advantage in task switching? Age-related differences between German monolinguals and Dutch-Frisian bilinguals, *Bilingualism: Language and Cognition* 20 (2017), 69-79.

Op ‘en nij in ûndersyk nei mooglike foardielen fan twataligens. Hjir wurde twatalige Friezen ferlike mei ientalige Dútsers. It giet om âldere sprekkers. Hja moasten in beskate taakwikseltest dwaan, en it die biken dat de Friezen der yndied better út kamen.

(siebren dyk)

[1397]

Pieter Duijff, ‘The Standardisation Process of Frisian: A Word List as a Result’. Yn: Ingrid Tiekens-Boon van Ostade & Carol Percy (útj.), *Prescription and Tradition in Language. Establishing Standards across Time and Space*. Bristol (2017), *Multilingual Matters*, 532-549.

Ofgeand op ‘e ynliding hat dit artikel ta doel om it ûntstean fan ‘e resinte standerdwurldlist foar it Frysk te beskriuwen, ûnderdiel fan it Taalweb Frysk (sjoch www.taalweb.frl). Dêr wurdt lykwols in hiele lange oanrin ta naam, mei in útlis fan ‘e sosjale posysje fan it Frysk hjoedde-dei en yn earder tiid, en benammen mei in beskriuwing fan ‘e histoaryske ûntjouwing fan it Frysk as skriuwtal fan ‘e Midsiuwen ôf. It besykjen fan Gysbert Japicx en de 19de-iuwers om ta in stavering fan it Frysk te kommen wurdt ek sjoen as in ûnderdiel fan it standerdisearringsproses, en it

kiezen fan in primêre lemmafoarm yn wurdboeken allyksa. Hiel folle nijs smyt dat allegearre net op, mar it resultaat is wol in moai en nuttich oersjoch.

De kar fan it haadlemma yn eardere wurdboeken blykt ek ien fan ‘e kritearia te wêzen dy’t by de resinte standerdwurldlist in rolle spile ha. Oare kritearia wiene frekwinsje fan in foarm, distansearring neffens it Nederlânsk, in him al sette tradysje foar in beskate foarkarsfoarm en ta beslút ek in unifoarmiteitsprinsipe. Dat lêste hat makke dat de fariant *sied* bygelyks keazen is boppe *sie*, omdat *sied* brûkt wurdt yn ôfliedings. It probleem dat sokke kritearia ek meiinoar botse kinne, wurdt net op yngien.

(siebren dyk)

[1398]

Siebren Dyk, *Het Amelands als Fries-Nederlands mengdialect* (2017). Fia ynternet: <http://www.amelanderhistorie.nl/products/het-amelands-als-fries-nederlands-mengdialect>

‘Frysk-Nederlânsk mingdialekt’ is in koepelterm foar in grut tal taalfariëteiten, dy’t dan wol in soad meiinoar ien en mien hawwe, mar tagelyk moai grutte ferskillen sjen litte. De ‘klassike’ stedsfryske dialekten hearre der fansels ta, mar ek de dialekten fan Kollum, It Hearrenfean, it middelste part fan Skylge en mooglik fan in pear doarpen oan ‘e súdkant fan de eardere Lauwerssee. Fierders It Biltsk en It Amelânsk. Dat lêste stiet yn dit stik – de bewurking fan in

US WURK LXVI (2017)

foardracht by gelegenheid fan ‘e oanbieding fan it earste eksimplaar fan it *Groat Amelander Woa’deboek* (15 novimber 2016) – sintraal. Dyk lit moai sjen, hoe’t It Amelânsk tusken it Frysk, it Nederlânsk en de oare mingdialekten yn sit. It hat, sa docht bliken, mear fan it Frysk fêsthouden as dat men sa op it each sizze soe (en ek mear as dat de Amelanners sels wêze wolle, skat ik). It ferhaal oer It Amelânsk wurdt set yn it bredere

ramt fan it ûntstean fan sokke mingdialekten yn it algemien en dat fan de Frysk-Nederlânske yn it bysûnder. De grutte dialektyske tsjinstelling tusken it easten en it westen fan It Amelân wol Dyk ferklearje út de skiednis fan dit eilân. As ien ding ek wol dúdlik wurdt, dan is it dat ús kennis en byld fan de Frysk-Nederlânske mingdialekten lang noch net folslein is.

(willem visser)